



Yvonne Liliegren  
Landenheten  
010-2236378

Regeringskansliet,  
Miljödepartementet

[m.remissvar@regeringskansliet.se](mailto:m.remissvar@regeringskansliet.se)

## Betänkandet Sveriges miljöövervakning

SOU 2019:22 Sveriges miljöövervakning – dess uppgift och organisation för en god miljöförvaltning

Er beteckning: SOU 2019:22 M2019/01011/S

### Sammanfattning

Länsstyrelsen anser att utredningen gjort en utmärkt beskrivning av Sveriges miljöövervakning. Det ges dessutom flera viktiga förslag på hur miljöövervakningen kan effektiviseras så att tillståndet i miljön kan följas på ett mer strukturerat och effektivt sätt.

Vi vill särskilt lyfta den strategiska planen, inrättande av miljöövervakningsråd, att miljöövervakning skrivs in i länsstyrelseinstruktionen samt att man tar ett helhetsgrepp om datavårdskapsfrågan så att data blir lättillgängliga, kostnadsfria och kvalitetssäkrade. Vidare är det av vikt att anslagen för regional miljöövervakning höjs så att de kostnadsökningar som ägt rum sedan anslaget senast höjdes kompenseras.

### 18.4 En tydlig definition av miljöövervakning

Länsstyrelsen tillstyrker förslaget om en tydlig definition av miljöövervakningen och instämmer i att det behövs en avgränsning av miljöövervakning i förhållande till uppföljning av miljöåtgärder.

### 18.8 Åtgärder för en förbättrad strategisk styrning

#### Strategisk plan (kap 18.8.2)

Länsstyrelsen delar utredarens syn på miljöövervakningens roll som ett strategiskt viktigt instrument i Sveriges miljöarbete. Den strategiska plan som föreslås bedömer vi som en mycket viktig del i att åstadkomma den överblick och den styrning av miljöövervakningen som saknas idag.

Miljöövervakning kräver långsiktighet, vilket även påpekas i utredningen. Länsstyrelsen anser därför att en strategisk plan som sträcker sig över fyra år är för kort tid och ser hellre en plan som stäcker sig över en längre period

med återkommande uppföljningar och revideringar. Planen bör upprättas och revideras med hänsyn till de för miljöövervakningen relevanta EU-direktiv som implementerats i svensk lagstiftning, samt med tanke på de regionala miljöövervakningsprogram som revideras vart sjätte år.

### Inrättande av ett Miljöövervakningsråd (kap 18.8.3)

Miljöövervakningen är central för bedömningar av hela miljöpolitikens måluppfyllelse och genererar viktiga underlag för samhällsutvecklingen. För att bättre leva upp till detta instämmer Länsstyrelsen i att det behövs en tydligare strategisk styrning och en bättre samordning av miljöövervakningen. Länsstyrelsen anser att en organisationsförändring av något slag behövs för att öka samordningen av de statliga myndigheter som ansvarar för och utför miljöövervakning så att miljöövervakningens roll stärks i samhället. Inrättande av ett Miljöövervakningsråd kan utgöra en sådan efterfrågad organisationsförändring om rådet görs tillräckligt effektivt och verkningsfullt.

Det är viktigt att rådet får ett tydligt uppdrag och mandat där det klargörs vilka ramar rådet har att agera inom. De föreslagna uppgifterna för ett Miljöövervakningsråd är omfattande och uppdraget blir stort. Med tanke på rådets breda uppdrag behöver det säkerställas att även dess sekretariat har en bred kompetens. Det är av stor vikt att det i ett Miljöövervakningsråd och i den strategiska planen även beaktas det som framkommer i vattenförvaltningsutredningen vad gäller den vattenrelaterade miljöövervakningen. Miljöövervakningsrådets förhållande till andra råd och grupper (som exempelvis Strategiska miljömålsgruppen, Miljömålsrådet och Miljöinformationsrådet som har angränsande uppdrag) behöver också klargöras.

Länsstyrelsen ser det som mycket positivt att det föreslagna rådet får en bred kompetens vilket borgar för att ett ökat helhetsperspektiv. Det är av stor vikt att länsstyrelserna blir representerade i en sådan organisation, såsom föreslagits av utredningen. Länsstyrelserna har en viktig roll, inte bara som utförare av regional miljöövervakning, utan också i att samordna miljöövervakningen inom länet och är en viktig, och ofta nödvändig, länk mellan den nationella och kommunala/lokala nivån.

### Samordna miljöövervakningen med miljö kvalitetsmålen

Utredningens beskrivning av miljöövervakningens betydelse som underlag för miljömålsuppföljningen och kopplingen mellan de två uppdragen är utförlig och rättvisande. Några specifika förslag för att stärka samverkan mellan miljöövervakning och miljömålsuppföljning ges inte, men detta är något länsstyrelserna och andra myndigheter kan arbeta mer för inom ramen för de uppdrag som finns och också något som kan stärkas av en organisationsförändring som tar ansvar för samordningen. Länsstyrelsen vill påtala vikten av att nya miljömålsindikatorer ska kunna etableras då nya miljöövervakningsdata av betydelse finns tillgängliga. De indikatorer som finns på Sverigemiljomal.se behöver kunna kompletteras med fler indikatorer. Såväl nationella som regionala.

### Övrig samordning

Länsstyrelsen vill påminna om möjligheterna att även samordna miljöövervakningen med den uppföljning som sker till följd av fågel- samt art-/habitatdirektivet på biogeografisk och områdesnivå. I Jönköpings län sker idag en sådan nationell samordning vad gäller fladdermöss, vilket optimerar uppföljningen. I det arbetet ingår även samordning med åtgärdsprogrammet för barbastell.

## 18.9 En utvecklad myndighetsstyrning

### Ändring av förordning (2017:868) med länsstyrelseinstruktion (kap 18.9.1, 18.9.3)

Länsstyrelsen ser det som mycket positivt och tillstyrker förslaget att det i länsstyrelseinstruktionen anges att Länsstyrelsen är ansvarig för miljöövervakning och ska samordna den regionala miljöövervakningen i länet.

Miljöövervakning är en viktig uppgift för länsstyrelserna som pågått under lång tid. Det är därför av stor vikt att länsstyrelsernas ansvar för miljöövervakningen nu tydliggörs med en förändring av länsstyrelseinstruktionen på motsvarande sätt som lyfts för andra myndigheter under kapitel 18.15. Den regionala miljöövervakningen används idag för att beskriva tillståndet i miljön, följa upp miljömålen regionalt och nationellt, belysa effekter av åtgärder, ge bedömningsunderlag mot nationell och internationell lagstiftning, ge underlag för regionala och nationella åtgärder samt för att ge underlag till samhällsplanering inom länet. För att ta till vara och optimera övervakningen inom länet är samordningen av olika aktörer av största betydelse. I uppdraget ingår även att verka för att insamlade data är av hög kvalitet och att data lagras på ett sådant sätt att de kan användas för olika syften. I Jönköpings län tas det till exempel fram en heltäckande sammansättning av barrskogslandskapets gröna infrastruktur vart sjätte år. Ett underlag som också visat sig vara väldigt användbart som underlag i tillsyn (se 18:12) och prövningar för vindkraft och avgränsning av värdestrakter inom grön infrastruktur.

Det är av stor vikt att länsstyrelsernas miljöövervakning uppvärderas och att finansieringen motsvarar den nytta som den regionala miljöövervakningen bidrar med.

### Konsekvensbedömningar av ny EU-lagstiftning (kap 18.9.4)

Vi instämmer i utredningens slutsatser om att ny EU-lagstiftning måste konsekvensanalyseras med avseende på behovet av ny övervakning och kompletterande finansiering så att inte nya krav stjälper den befintliga verksamheten. Ett sådant exempel med krav på övervakning är förordningen (2018:1939) om invasiva främmande arter.

## 18.10 Miljöövervakning inom olika områden

### Vatten (18.10.2)

Länsstyrelsen instämmer i att ett samlat underlag om vilken miljöövervakning som bedrivs i vattenmiljöer behöver tas fram. I detta sammanhang vill vi även påtala vikten av att ta ett samlat grepp för grundvatten och ytvatten där övervakning sker i båda. Det finns annars risk för nya ”PFAS-fall” – där analyser i ytvatten skedde ganska tidigt, men det tog ytterligare ca 10 år innan det ”upptäcktes” i grundvatten

### Länsstyrelsernas miljöövervakning av landmiljöer måste beaktas (kap 18.10.3)

Länsstyrelsen instämmer i behovet av att prioritera analyser av insamlade data och att miljöövervakning av landmiljöer ska samordnas och utföras kostnadseffektivt. I den samordningen behöver även länsstyrelsernas regionala miljöövervakning, vilken är en betydande del, beaktas och ingå.

### Utvärdering av artövervakning och övervakning av biologisk mångfald (kap 18.10.4)

Länsstyrelsen tillstyrker förslaget om en oberoende utvärdering av den samlade miljöövervakningen av arter och biologisk mångfald. I det sammanhanget vill vi lyfta Artportalen som tar emot och lagrar artdata från myndigheter, ideella, konsulter med flera. Även omfattande kvalitetssäkring sker i Artportalen, vilket är något som är grundläggande i myndighetsutövningen och något som behöver prioriteras högre i framtida arbete. Likaså bör data ur artportalen vara tillgänglig utan avgift, vilket inte är fallet idag avseende skyddsklassad artinformation. Artportalens betydelse kommer att växa ännu mer under 2020 eftersom det är den huvudsakliga rapporteringsvägen för observationer av invasiva främmande arter.

## 18.11 Datavärdskap

### Datavärdarnas ansvar och uppgifter behöver förtydligas och samordningen behöver öka (kap 18.11.1)

Länsstyrelsen tillstyrker de förbättringar av nationella datavärdskap och datahantering som utredningen föreslår ska genomföras. Det finns ett stort behov av ett samlat, välstrukturerat och tillgängligt dataunderlag som säkras i ett överskådligt och långsiktigt nationellt system. Tillgängliga data är en viktig demokratifråga. Det är därför av stor vikt att datavärdskap och datahantering ingår som en stabilt finansierad grundpelare i den strategiska planen som utredningen föreslår. Datavärdskafrågan är så viktig att den bör hanteras i särskild ordning. Miljöinformationsrådet kan vara ett lämpligt forum att lyfta frågan till strategiskt strategisk nivå. Rådet förvaltar redan idag den nationella strategin för miljödatahantering vilken utgör en viktig plattform för hur datavärdskapen bör utvecklas. Exempel på saker som behöver utvecklas är standarder för hur data tillgängliggörs, till exempel för API:er och uppfyllande av tillgänglighetsdirektivet. Uppdraget bör tydligt peka ut berörda aktörer för att underlätta att arbetet prioriteras för alla inblandade.

Länsstyrelsen stödjer vidare föreslaget i utredningen om att uppdrag till datavärdar bör ske via instruktion, förordning eller motsvarande, för att få en tydligare långsiktighet i verksamheten. Likaså är det lämpligt att staten följer upp och utvärderar datavärdar. Uppdraget till respektive datavärd behöver vara väl definierat och förankrat för att få en långsiktig säkerställd verksamhet. Det ska vara tydligt för båda parter vad som ingår i uppdraget och vad som förväntas av datavärden.

Utredningen föreslår att samordning av datavärdskap säkerställs genom att en myndighet utses för detta. Denna samordnande myndighet föreslås bli Naturvårdsverket. Länsstyrelsen anser det även vara av stor vikt att Havs- och vattenmyndighetens kompetens på detta område tas till vara i ett sådant samordningsuppdrag.

### **Länsstyrelserna bör involveras tidigt i processen att utse datavärdskap**

Processen för att utse datavärdar behöver bli tydligare och de som samlar in och använder miljöövervakningsdata, såsom länsstyrelserna, bör involveras i ett tidigt skede.

### Användarvänligheten behöver öka (kap 18.11.3)

Länsstyrelsen tillstyrker utredningens förslag att användarvänligheten behöver öka. En ökad användarvänlighet är dock ingen garanti för att samtliga aktörer börjar rapportera sina data till nationell datavärd. Här kan ytterligare styrmedel behövas. Ett sätt att stärka användarnas roll och även stimulera rapportering är att etablera så kallade användarråd, vilket är något som länsstyrelserna redan idag använder för flera applikationer.

#### Ökad tydlighet om data från kommuner och verksamhetsutövare (kap 18.11.4)

Länsstyrelsen stödjer utredarens uppmaning att Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten och SGU utvecklar handledningar för vilka data som staten vill använda i miljöövervakningssystemet. Detta bör kompletteras med ett uppdrag om att ta fram tydliga nationella vägledningar kring vilka krav som bör ställas på recipientkontrollen (RK) och den samordnade recipientkontrollen (SRK) för olika typer av verksamheter, inklusive areella näringar såsom vattenkraft och skogsbruk. Det är av största vikt att datavärddar har möjlighet att ta in denna typ av data för att få en samlad bild över den miljöövervakning som sker. Länsstyrelsen anser också att data från miljökonsekvensbeskrivningar och kontrollprogram bör hanteras inom miljöövervakningen på ett ordnat sätt. Dessa data ska vara kvalitetssäkrade och kopplar ofta till åtgärder som påverkar miljön varför de är relevanta att inkludera. Denna data kan även användas i andra syften (till exempel tillsyn, se nästa stycke) och framtagandet belastar dessutom inte miljöövervakningen ekonomiskt.

För att länsstyrelserna ska kunna ge efterfrågat stöd och vägledning till kommunerna kan ytterligare resurser behöva tilldelas länsstyrelserna för detta ändamål.

#### 18.12 Samordning mellan tillsyn och miljöövervakning

Länsstyrelsen instämmer i att det finns ett behov av ökat eller mer effektivt informationsutbyte mellan miljöövervakning och andra verksamheter, som till exempel miljötillsyn och miljöprovning, liksom behov av ett samutnyttjande av information och data. Även om informationsutbytet fungerar bra så kan stöd och strukturer förbättras. Om det till exempel var ett krav att rapportera artdata från miljökonsekvensbeskrivningar till Artportalen så skulle beslutsunderlaget bli tillgängligt för fler och samordning mellan miljöövervakning och tillsyn (även naturvård) underlättas. Länsstyrelsen anser att även kommunerna behöver involveras i dessa diskussioner

#### 18.14 Forskning och möjligheter att upptäcka nya miljörisiker

Länsstyrelsen anser det positivt att forskningens roll inom miljöövervakningen stärks genom utlysning av riktade forskningsmedel för att utveckla nya metoder eller göra fördjupade, med fördel programöverskridande, analyser och utvärderingar av de data som miljöövervakningen genererat. Här bör länsstyrelserna beredas möjlighet att sitta med i referensgrupper så att data som genereras inom regional och lokal miljöövervakning även tas med i utvärderingarna samt att resultaten från metodutveckling också blir tillämpbara inom den regionala miljöövervakningen.

Ett område som vi gärna ser satsningar på är uppföljning av ekosystemtjänster. Vi välkomnar därför särskilt den satsning som nu görs på uppföljning av pollinatörer. Andra områden som vi bedömer som eftersatta i miljöövervakningen är påverkan av buller och ljus på miljön.

## 18.16 Statens finansiering av miljöövervakning behöver renodlas

### Länsstyrelserna bör få anslag istället för bidrag (kap 18.16.2)

Länsstyrelsen tillstyrker förslaget att renodla anslaget 1:2 till miljöövervakning och miljömålsuppföljning och det föreslagna namnbytet för att markera detta är bra. Länsstyrelsen tillstyrker vidare förslaget om att inrätta särskilda anslagsposter under 1:2 för miljömålsuppföljning och miljöövervakning. En direkt tilldelning av anslaget till länsstyrelserna innebär besparingar av administrativa resurser på centrala myndigheter samt effektiviserar och förenklar genomförandet. Jämför slutsatser i ”Vanans makt – regeringens styrning av länsstyrelserna”, RIR 2019:2. Det skulle underlätta om det till anslaget även knyts en möjlighet till anslagssparande och ett beställningsbemyndigande då miljöövervakning är en långsiktig verksamhet och därför är beroende av en långsiktigt hållbar finansiering för att kunna bygga upp en effektiv och ändamålsenlig verksamhet.

### Behov av förstärkning av finansieringen till länsstyrelserna

Länsstyrelsernas miljöövervakning från anslaget 1:2 svarar enligt utredningen för endast drygt 3 procent av den totala statliga finansieringen av miljöövervakningen. Trots detta genomförs en stor mängd delprogram med hög kvalitet, ofta i form av gemensamma delprogram i samverkan mellan länsstyrelser och nationell miljöövervakning. Länsstyrelserna har också en viktig roll i att stödja och samla in data från andra aktörer i länet för att uppnå de effektivitetsvinster som utredningen påtalar ska nås då arbetet med dataflöden och datavårdskap är färdigt och på plats.

Länsstyrelsernas miljöövervakningsmedel har legat på samma nivå i över tio år, vilket i praktiken har urholkat bidraget på grund av kostnadsökningar. Samtidigt har anslaget 1:2 totalt sett ökat betydligt. Små möjligheter att spara medel mellan år har också gett svårigheter att finansiera dyra sällanundersökningar.

För att fortsatt kunna genomföra och samordna en relevant regional miljöövervakning behövs därför en förstärkning av finansieringen till länsstyrelserna.

Miljömålsdelen av de regionala medlen från 1:2 omfattar uppföljning, men också andra uppgifter i det regionala miljömålsuppdraget. Länsstyrelsesamverkan RUS (Regional Utveckling och Samverkan i miljömålssystemet) finansieras helt via 1:2. Detta har sitt stöd i regeringens proposition ”Svenska miljömål - för ett effektivare miljöarbete” (Prop. 2009/10:155) och måste även gälla framöver, annars behöver andra medel skjutas till för det regionala miljömålsuppdraget.

## Övrigt

### Kulturmiljöövervakning (kap 1.2)

Vi är medvetna om utredningens avgränsningar, men vill ändå lyfta behovet av övervakning av kultur- och bebyggelsemiljöer. Eftersom dessa miljöer kopplar till miljökvalitetsmålen och generationsmålet så anser vi att man bör utreda vidare hur befintliga program och data kan användas för att belysa tillståndet för vissa kulturmiljöer samt identifiera luckor i övervakningen. Huvudansvaret för utredningen bör ligga på Riksantikvarieämbetet.

### De som medverkat i beslutet

Beslut har fattats av länsråd Johan Löwenadler Davidsson med Yvonne Liliegren, Naturavdelningen som föredragande. I den slutliga handläggningen har också Avdelningschef Per Hallerstig, Enhetschef Bernhard Jaldemark och Enhetschef Henrick Blank medverkat.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.

Kopia

Karl Lilja, Regeringskansliet